

Poslanie a úloha dejín v programe prípravy učiteľov

Helena Červeňová

Vo svojom referáte chcem stručne načrtnúť poslanie a úlohu dejín hudby v príprave budúcich učiteľov hudobnej výchovy ako aj učiteľov štúdia učiteľstva pre 1. stupeň ZŠ s poukázaním na ich praktickú realizáciu v rámci štúdia na pedagogickej fakulte ako aj na potrebu uplatnenia hudobno-historických poznatkov v učiteľskej praxi najmä na ZŠ. Načrtnutú problematiku budem sledovať z aspektu svojich dlhoročných skúseností s vyučovaním dejín hudby na Pedagogickej fakulte v Nitre, ako aj z aspektu môjho záujmu o problémy s ňou súvisiace, s ktorými sa už dlhší čas zaoberám v rámci riešenia výskumných úloh.

Myslím, že nikto z tu prítomných nepochybuje, že hudobne vzdelaný človek - za akého môžeme plným právom považovať aprobovaného učiteľa hudobnej výchovy - potrebuje poznať hudobnú históriu. Nemyslím tým len vymenovanie štýlových období, mien skladateľov a niektorých základných údajov o ich živote a tvorbe, na čo sa, žiaľ, dejiny hudby často redukujú. Zdá sa mi absurdná predstava, že by hudobník dejiny hudby vôbec nepotreboval. A predsa sú dejiny hudby v súčasnosti často napádané, vyslovujú sa voči nim rôzne výhrady, námietky, snahy redukovať ich v rámci odborného vzdelávania, alebo rozptýliť ich poznatky do iných, najmä hudobno-analytických a hudobno-estetických disciplín. Napriek týmto spomenutým výhradám sa predsa len uznáva správnosť zaradenia tohoto predmetu, resp. hudobno-historických poznatkov do prípravy nielen budúcich hudobníkov, ale aj do všeobecného inštitucionálneho vzdelávania, prakticky všetkého obyvateľstva našej republiky v rámci základného školského vzdelania. Vieme, že v súčasnosti je hudobno-historické učivo - pravda v rôznom rozsahu a náročnosti podania (na základnom stupni školského vzdelávania ani nie je pod menom dejiny hudby) zastúpené počnúc od ZŠ a končiac vysokými školami, pripravujúcimi budúcich profesionálnych hudobníkov rôzneho zamerania. Nemenej dôležitú súčasť tohoto hudobného vzdelávania, v ktorom sú zastúpené aj dejiny hudby, tvorí početná skupina žiakov ZUŠ. Z jej absolventov sa regrutujú budúci záujemcovia o profesionálne hudobné vzdelanie, ako aj budúci návštevníci koncertov a iných hudobných podujatí tzv. oficiálnej hudby.

V rámci tejto v súčasnosti fungujúcej, graduálne odstupňovanej školskej hudobnej prípravy, v ktorej sú zastúpené aj dejiny hudby, tvorí najslabší článok, čo do šírky záberu hudobnej prípravy mladej generácie, stredné školstvo, kde ako vieme väčšinou hudobná výchova absentuje. Výnimku tvoria konzervatória a stredné pedagogické školy. Určité možnosti v tomto smere poskytuje estetická

výchova na gymnáziách, ale hudba v nej nie je vždy zastúpená. Tieto fakty zdanlivo s témou môjho referátu bezprostredne nesúvisia, ale skutočnosť je taká, že výrazne ovplyvňujú prípravu budúcich učiteľov hudby pred ich príchodom na pedagogickú fakultu a majú nepriaznivý vplyv na ich hudobno-historické poznatky a najmä na poznanie hudobnej literatúry. Ide o navzájom súvisiace články akoby jednej reťaze, ktoré na seba nadväzujú buď voľnejšie, alebo tesnejšie a podľa môjho názoru je ich treba ako také posudzovať aj z hľadiska sledovanej problematiky.

Na základe viacročných skúseností získaných členstvom v prijímacej komisii, ktorá preverovala hudobné predpoklady a čiastočne aj vedomosti (tieto sa dlhší čas vôbec nepreverovali) uchádzačov o štúdium učiteľstva pre 1. stupeň ZŠ, ako aj hospitáciami na hodinách hudobnej výchovy, ktoré viedli naši poslucháči najmä z učiteľstva pre 1. stupeň ZŠ - mala som možnosť poznať, kde sú slabé články spomínanej reťaze a kde vzájomné väzby jednotlivých jej ohniviek nefungujú, alebo sú úplne prerušené. Touto problematikou som sa podrobnejšie zaoberala v správe z riešenia výskumnej témy. Nové prístupy vo vyučovaní dejín hudby na pedagogických fakultách a možnosti ich uplatnenia v pedagogickej praxi najmä na 2. stupni ZŠ. Na tomto mieste sa nemôžem podrobnejšie zaoberať týmto stále aktuálnym a nevyriešeným problémom. Uviedla som aj niekoľko návrhov, ktoré by mohli prispieť jednak k "zatraktívneniu" výuky dejín hudby na pedagogických fakultách, jednak k prehĺbeniu veľmi povrchných a formálnych hudobno-historických vedomostí uchádzačov o aprobačné štúdium hudobnej výchovy a najmä o štúdium učiteľstva pre ročníky 1-4.

Čo sa týka všeobecného hudobného rozhľadu, do ktorého patrí poznanie hudobnej literatúry ("živej" hudby) jednotlivých slohových období a aspoň ich najvýznamnejších predstaviteľov, situácia je neuspokojivá aj u absolventov ZUŠ, tým viac u uchádzačov, ktorí navštevovali gymnázium alebo inú strednú školu, alebo stredné odborné učilište s maturitou, bez ZUŠ. Nájdu sa síce aj tu výnimky, ale sú dosť ojedinelé. V poslednej dobe sa pri prijímaní uchádzačov o štúdium učiteľstva pre 1. stupeň ZŠ uprednostňujú absolventky stredných pedagogických škôl, ktoré absolvovali hudobnú výchovu na stredoškolskom stupni, prípadne z hudobnej výchovy aj maturovali. Ale ani ich skúsenosti z poznania hudobnej literatúry nie sú uspokojivé tak, ako ani ich miera záujmu o tzv. "vážnu" hudbu. Najslabší sú v tomto smere absolventi gymnázií a iných stredných škôl, ktorí nenavštevovali ZUŠ a ani súkromne sa z hudby pred príchodom na fakultu nepripravovali. Keď sa k týmto faktom pripočíta aj ich nezáujem o hudbu, tak nastane situácia, v ktorej sa títo poslucháči ocitnú v pozícii trpných prijímateľov určitých informácií z oblasti hudby, ktoré si na krátky čas osvoja

a potom zabudnú. Nemajú sa o čo oprieť, z čoho vychádzať a to núti vysokoškolských pedagógov začínať s vyučovaním najelementárnejších základov. Všetci vieme, že by to tak nemuselo byť, keby na základnej škole žiaci získali potrebné základné hudobné vedomosti a poslucháčske skúsenosti, keby sa v nich pod vplyvom vyučovania hudobnej výchovy prebudil záujem o hudbu. Ale ani splnenie týchto úloh zo strany dobrého pedagóga nestačí, pokiaľ na ňu plynule nenadviaže vyučovanie Hv na stredoškolskej úrovni. Tu väčšinou nastane kratšia alebo dlhšia časová prestávka, počas ktorej budúci uchádzač o štúdium učiteľstva pre 1. alebo 2. stupeň ZŠ nie je hudobne usmerňovaný a väčšinou prichádza do styku iba s populárnou hudbou, z ktorej si vyberá iba podľa vlastného uváženia, alebo pod vplyvom kamarátov. Aj medzi ukončením ZUŠ a príchodom na fakultu vzniká určitá prestávka, ktorá je len v ojedinelých prípadoch vyplnená poznávaním skladieb artificiálnej hudby, návštevou koncertov a pod. Absencia stredoškolského hudobného vzdelania sa potom musí suplovať na vysokej škole (pedagogickej fakulte). Táto skutočnosť ovplyvňuje aj vyučovanie viacerých hudobných disciplín, medzi nimi aj dejín hudby, v ktorých je potrebné vysvetľovať všetko. Nemožno sa spoliehať na určité predchádzajúce základné poznatky, z ktorých by bolo možné vychádzať. Zvlášť nepriaznivá je situácia v poznaní hudobných diel.

Pokiaľ sa komplexne nevyrieši problém postavenia hudobnej výchovy na základnej a strednej škole v porovnaní s inými predmetmi a pokiaľ nezíska väčšiu vážnosť, spomínané problémy a nedostatky budú pretrvávať a neodstránia ich ani najlepšie myslené čiastkové úpravy.

Po tomto odbočení, ktoré považujem za potrebné, vráťme sa k poslianiu a úlohe dejín hudby v príprave budúcich učiteľov hudobnej výchovy a učiteľov pre 2. stupeň ZŠ. Ako som už na začiatku spomenula, už dlhší čas sa zaoberám problematikou vyučovania dejín hudby na pedagogickej fakulte, s ktorým mám dlhoročné skúsenosti. Počas mojej 35-ročnej pedagogickej praxe som vyučovala hlavne dejiny hudby, predovšetkým na odbore, ale dlhší čas som viedla aj semináre hudobnej výchovy pre učiteľstvo 1. stupňa ZŠ, v rámci ktorého sa preberali aj dejiny hudby a vyučovala som túto disciplínu aj na špecializovanom štúdiu hudobnej výchovy na tomto stupni. Popri dennom štúdiu učila som dejiny hudby aj na tzv. diaľkovom štúdiu (dnes štúdium popri zamestnaní). Počas celého tohto obdobia boli dejiny hudby súčasťou prípravy budúcich učiteľov a považovali sa za jednu zo závažných disciplín, o čom svedčí aj fakt, že boli a aj dodnes sú súčasťou štátnych záverečných skúšok. Hoci prešli viacerými zmenami, ktoré súviseli so zmenou dĺžky štúdia (z pôvodných 4 rokov na odbore na 5

rokov a z 3 rokov na 1. stupni na 4 roky), menil sa ich rozsah aj obsahová náplň, zachovali si toto postavenie po súčasnosť.

Dejiny hudby od začiatku existencie aprobačného štúdia hudobnej výchovy boli samostatnou disciplínou. Pôvodne sa v ich rámci vyučovali aj hudobné formy, ľudová pieseň a náuka o hudobných nástrojoch. Postupne sa však od dejín hudby odčlenili, ich rozsah sa rozšíril a stali sa samostatnými predmetmi. Dejiny hudby tým získali viac možností na prehĺbenie svojho obsahu. V dôsledku úpravy štúdia odboru hudobná výchova v roku 1977 bolo vyučovanie dejín hudby rozdelené do troch disciplín: do tzv. Dejín svetovej hudby, ktorým boli vyhradené 3 semestre (3., 4. a 5. semester) s dvojhodinovou týždennou dotáciou, na ne nadväzovali dvojsemestrálne Dejiny českej a slovenskej hudby s tou istou časovou dotáciou (6. a 7. semester) v 8. a 9. semestri sa vyučovala Hudba 20. storočia. V osnovách bola k spomenutým disciplinám zaradená ešte Hudba pre deti a mládež a Ľudová pieseň.

Toto rozčlenenie dejín hudby platilo do novembra 1989. Odvtedy došlo k viacerým podstatným zmenám v štruktúre predmetov. V rámci získanej voľnosti v rozhodovaní je obsah štúdia a jeho štruktúra meniteľná a podlieha kompetencii jednotlivých katedrií, ktoré môžu rušiť, vytvárať a nanovo preskúpať predmety, aby čo najviac zodpovedali súčasným potrebám hudobno-výchovnej praxe.

V súčasnosti sa na Katedre hudobnej výchovy nitrianskej Pedagogickej fakulty vyučujú dejiny hudby na odbore od 1. ročníka tak, že jednotlivým slohovým obdobiam, počnúc od renesancie, je vyhradený jeden semester (s výnimkou hudby 20. storočia, ktorá dostala 2 semestre) a súbežne s dejinami hudby sa tieto slohové obdobia preberajú aj v ďalších disciplinách: v Rozbore skladieb, v Náuke o harmónii, v Estetickom seminári. Poslucháči majú možnosť utvoriť si čo najkomplexnejší obraz o hudobnej tvorbe a hudobnej kultúre jednotlivých slohových období. Dejiny hudby končia v 9. semestri disciplínou Súčasná slovenská hudba.

V dôsledku zavedenia kreditného štúdia bola po 4. semestri zaradená tzv. "malá štátnica", ktorá bude obsahovať aj otázky z dejín hudby. Kvôli tomu boli urobené určité presuny aj v učive dejín hudby, bolo skrátené ich trvanie (na 4 semestre), vyvážené je zvýšenou časovou dotáciou. To však neznamená, že po 4 semestroch dejiny hudby definitívne skončia.

Z toho, čo bolo dosiaľ povedané vyplýva, že dejiny hudby majú v odbornej vysokoškolskej príprave budúcich učiteľov hudobnej výchovy nezastupiteľné miesto a považujú sa za predmet potrebný pre ich budúcu prax. V čom treba vidieť význam a poslanie dejín hudby pre budúcich učiteľov? Sprostredkujú

rozšírenie všeobecného hudobného rozhľadu, prepožičiavajú mu historický rozmer a umožňujú hlbšie poznanie hudobnej tvorby a jej zaradenie do kontextu jednotlivých slohových období, napomáhajú ich lepšie pochopenie, ako aj pochopenie historických súvislostí vývoja hudobnej kultúry, jej prepojenia s inými umeniami a s dejinami kultúry. Pravda, toto poslanie môžu plniť iba za predpokladu, že sa hudobno-historický výklad nesústreďí predovšetkým na biograficko-faktografické údaje o skladateľoch a ich dielach. Dejiny hudby sú syntetickou disciplínou, ktorá predpokladá úzku prepojenosť s disciplínami hudobno-teoretickými, hudobno-analytickými, hudobno-pedagogickými, psychologickými a didaktickými. Ich adekvátne zvládnutie kladie veľké nároky na pedagóga i študenta. Súčasná doba však vyžaduje, aby učiteľ hudobnej výchovy bol všestranne hudobne vzdelaný, tvorivý a zameraný pre hudbu.

Literatúra:

1. Příprava učitelů hudební výchovy. Materiály z konference O aktuálních otázkach hudební výchovy, konané 11. - 13. listopadu 1986 v Nitre. Česká hudební společnost. Praha 1986.
2. Osnovy a učebnice hudobnej výchovy z hľadiska súčasných a budúcich potrieb. Materiály z konference o aktuálnych otázkach hudobnej výchovy, konanej 22. - 24. novembra 1988 v Nitre. Materiály z celoštátneho pracovného seminára. Nitra 1988.
3. Integrujúce možnosti hudby a umelecká výchova detí a mládeže (integratívna hudobná pedagogika). Zborník referátov z medzinárodnej konferencie, uskutočnenej 6.-9. XI. 1991 v Detskom mestečku Trenčín-Zlatovce. Slovenská hudobná spoločnosť, Bratislava 1992.
4. Súčasné trendy v príprave učiteľov hudobnej výchovy. In: Moderné technológie vzdelania. Zborník z vedeckého sympózia, časť 3. Nitra, jún 1993, s. 143 - 240.

Summary

The author deals with the problem of mission function of the music history within the future music instruction teachers' training. Based on years lasting experience with music history teaching at the Teachers' Training College as well as on observing the problems accompanying training of the future music instructors the author draws her attention on some facts influencing the process of music history teaching. The author points at a huge time and knowledge disproportions between the basic and the specialised university music education which is particular for majority of music study applicants at the Teachers' Training Colledge. This fact together with generally weak level of music teaching of

many music disciplines, including music history, and particularly the knowledge of performed music (music art works).

This problem has to be solved in it's complexity, but not by means of particular improvements which can not replace the problem at all.